

Okno do sveta

Právne kontexty procesu formovania sa sociálnej pomoci v Poľsku (1918 – 2004)

Karolina Walancik-Ryba

V Poľsku proces formovania sa sociálnej pomoci charakterizovalo odlišné špecifikum. Určite dôležitý vplyv na formovanie sa inštitúcií starostlivosti a sociálnej pomoci mali zakorenené v minulosti, zaťažené odlišnými skúsenosťami hodnôt, presvedčení a názorov dobyvačných štátov vzhľadom na inštitucionálne sociálne riešenia a vyplývajúce z odlišnosti zriadenia, kultúrnych a náboženských odlišností dobyvačných štátov. Prvou úlohou realizovanou poľským štátom bolo okamžité vytvorenie siete štátnych organizácií, ktoré boli zodpovedné za redistribúciu dávok na území najviac postihnutom následkami vojny a tiež aktivizovať lokálne spoločnosti na to, aby podnikali činnosť v oblasti pomoci a starostlivosti. 7. októbra 1918 Regentská rada (dočasná forma najvyššej moci v Poľskom kráľovstve, schválená v novembri 1917 okupujúcimi Poľské kráľovstvo: Rakúsko-Uhorskom a Nemcami) vyhlásila nezávislosť Poľska a 11. novembra 1918 odovzdala vojenskú moc Józefovi Piłsudskému. Pre masový príval zajatcov zo zajatia a potrebu postarať sa o nich dekrétom Náčelníka štátu zo dňa 30. decembra 1918 bol schválený Štátny úrad pre návrat zajatcov, utečencov a robotníkov (PU ds. PJUR)¹. 27. januára 1919 vznikli prvé štátne úrady *sprostredkovateľstva práce a starostlivosti o utečencov* (PUPP). Dôležitú úlohu v prvých rokoch existencie nezávislého štátu v systéme pomoci a starostlivosti plnili *delegatúry sociálnej starostlivosti* v lokálnych prostrediach a *okresné komisie sociálnej starostlivosti*, ktoré koordinovali štátnu alebo súkromnú činnosť v oblasti pomoci².

Dôležitým momentom v období tvorenia princípov sociálnej pomoci v Poľsku v medzivojnovom období bolo dňa 16. augusta 1923 schválenie zákona o sociálnej starostlivosti³. V zákone bola definovaná sociálna starostlivosť ako „*uspokojenie nevyhnutných životných potrieb zo štátnych prostriedkov tých osôb, ktoré trvalo alebo na chvíľu svojimi materiálnymi prostriedkami alebo svojou prácou toto urobiť nemôžu, ako aj predchádzanie vytváraniu sa vyššie uvedeného stavu*“⁴. Zákon obsahoval rad noriem, ktorými sa mal riadiť štát pri udeľovaní sociálnej podpory svojim občanom. Sociálnou pomocou boli zahrnutí predovšetkým:

- a) dojčatá, deti a mládež, najmä siroty, polosiroty, deti zanedbané, opustené a ohrozené spoločenskou patológiou – pod vplyvom zlého okolia;
- b) ženy v období materstva;
- c) jedinci v pokročilom veku, invalidi, kaliky, nevyliciteľne chorí, duševne postihnutí, neschopní pracovať;
- d) bezdomovci, vojnové obeť (najmä ťažko poškodení);
- e) väzni po skončení trestu.

¹ Dekret Naczelnika Państwa z dnia 30 grudnia 1918 roku o powołaniu Państwowego Urząd ds. powrotu Jeńców, uchodźców i robotników Dz. Pr.P.P. 1919 nr 3 poz. 84. z dnia 8 stycznia 1991 r.

²Zalewski, D. (2005). Opieka i pomoc społeczna. Dynamika instytucji. Warszawa: Wyd. UW, 63–65, za: sprawozdanie MPIOS, 1992, s. 125.

³Ustawa o Opiece Społecznej z 16 sierpnia 1923 roku, Dz. U. z 1923 r., nr 92, poz. 725.

⁴Tamże, art. 1.

Okrem vyššie uvedených prostredníctvom sociálnej starostlivosti sa viedol boj so žobráctvom, tuláctvom, alkoholizmom a prostitúciou a do jej obsahu bola tiež zapojená pomoc súkromným opatrovateľským inštitúciám a spolupráca s nimi.

Sociálna starostlivosť sa zakladala na poskytnutí:

- a) potravinárskych výrobkov, oblečenia, obuvi;
- b) patričnej ubytovacej miestnosti (s kurivom a svetlom);
- c) pomoci pri kúpe naradia nevyhnutného na vykonávanie profesie, pomoci v hygienicko-sanitárnej oblasti;
- d) pomoci pri navracaní stratenej alebo zmenšenej schopnosti pracovať.⁵

Ako uvádza Janina Maciaszkowa, dôležitou udalosťou v medzivojnovom období pre starostlivosť bol v dňoch 2. – 4. októbra 1938 sa konajúci Kongres dieťaťa s účasťou osvetovej moci a sociálnych činiteľov. „[...] Kongres sa pričínal o popularizáciu veci dieťaťa a ovplyvnil zväčšenie uvedomenia spoločnosti na tému potrieb detí a mládeže“⁶.

Zákon o sociálnej pomoci zo dňa 16. augusta 1923 platil v Poľsku do 29. novembra 1990. Prvé roky po 2. svetovej vojne to bolo hodnotenie výsledkov vojny (spracovanie zoznamu osôb narodených v roku 1945 – výskyt všeobecného javu rozptýlenia rodín, sirôt a polosirôt), rekonštrukcia systému starostlivosti a výchovy v organizačnom a inštitucionálnom aspekte. Na pomoc čakali najmä ľudia postihnutí následkami vojenských činností; to boli ľudia postihnutí a ich rodiny. Formálne základom činnosti systému sociálnej starostlivosti bolo predvojnové zákonodarstvo, ktorého platnosť bola potvrdená dekrétom 22. októbra 1947 „vo veci platnosti niektorých zákonov zákonodarstva z oblasti sociálnej starostlivosti“⁷. Tento doklad garantoval platnosť zákona o sociálnej starostlivosti z roku 1923 spolu s inými zákonmi a nariadeniami v oblasti sociálnej starostlivosti z obdobia 2. republiky. O rozsahu činnosti sociálnej starostlivosti v 50. rokoch 20. storočia rozhodovali dekréty o platnosti zákona, neskôr uznesenia vlády (napr. vo veci utvorenia sociálnych opatrovníkov⁸), rezortné nariadenia, hlavne ministra práce a sociálnej starostlivosti (napr. o rozsahu a spôsobe činnosti sociálnych opatrovníkov⁹), vydané na základe Ústavy PĽR z 22. júla 1952¹⁰. V tejto Ústave v 8. kapitole s názvom *Základné práva a povinnosti občanov* bolo uvedené, že občania Poľskej ľudovej republiky majú garantované právo pracovať, oddychovať, právo na zdravotnú ochranu a pomoc v prípade ochorenia alebo neschopnosti pracovať, právo učiť sa a využívať kultúrne výdobytky. Špeciálnu starostlivosť a ochranu PĽR rozvinula nad manželstvom, materstvom a rodinou a nad výchovou detí (do Ústavy bola zapracovaná alimentáčna povinnosť, čl. 79) a mládeže¹¹.

Povolání okresní (mestský, obvodový) sociálni opatrovníci v roku 1959 svoju činnosť zakladali na sieti oblastných sociálnych opatrovníkov, ktorých činnosť organizovali a koordinovali. Medzi povinnosti sociálneho opatrovníka (okresného, miestneho, obvodového) patrili okrem iného: zlepšenie materiálnych podmienok, sociálnych a vychovateľských, pomoc mládeži a deťom zbaveným

⁵ Ustawa o Opiece Społecznej z 16 sierpnia 1923 roku, Dz. U. z 1923 r., nr 92, poz. 725, art. 2 i 3.

⁶ Maciaszkowa, J. (1991). *Z Teorii i praktyki Pedagogiki opiekuńczej*. Warszawa: Wydawnictwa szkolne i Pedagogiczne, 106–107.

⁷ Dekret z dnia 22 października 1947 r. w sprawie mocy obowiązującej niektórych przepisów ustawodawstwa z zakresu opieki społecznej, Dz. 065 poz.389 z dnia 28.10 1947 r.

⁸ Uchwała nr 92 Rady Ministrów z dnia 5 marca 1959 roku powołania opiekunów społecznych, Monitor Polski Nr 32, poz. 145.

⁹ Zarządzenie Ministra Pracy i opieki Społecznej z dnia 27 X 1959 r. o zakresie i trybie działania opiekunów społecznych, Monitor Polski Nr 93, poz. 496.

¹⁰ Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 roku, DZ nr 7 poz. 36, z dnia 21 lutego 1976 r.

¹¹ Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 roku, DZ nr 7 poz. 36, z dnia 21 lutego 1976 r., art. 72, 73, 78, 79, 80.

patričnej rodičovskej starostlivosti, pomoc v boji proti alkoholizmu a prostitúcii, zabezpečenie starostlivosti starcom a jedincom neschopným pracovať, pomoc osamelým matkám, mnohohetným rodinám a osamelým nezamestnaným tehotným ženám, opateru o deti trvale postihnuté, pomoc rodine po stratení živeľa alebo v prípade jeho ťažkého ochorenia alebo postihnutia, pomoc jedincom prepúšťaným z trestných zariadení. Úlohy oblastní sociálni opatrovníci realizovali prostredníctvom identifikácie materiálnych, sociálnych, zdravotných a výchovateľských potrieb, vyskytujúcich sa individuálne alebo skupinovo v paneláku, na sídlisku, v hromade, na dedine, návštevami rodín v domoch, organizovaním ošetrovateľskej pomoci, pomoci pri učení sa, zahlasovaním návrhov v oblasti sociálnej pomoci a opatrovateľskej činnosti patričnemu okresnému, (mestskému, obvodovému) sociálnemu opatrovníkovi. Dôležitý význam v regulácii v opatrovateľsko-výchovateľskej oblasti v rodinnom prostredí a foriem starostlivosti malo zavedenie Rodinného a opatrovateľského kódexu snemovým zákonom zo dňa 25. februára 1964.

Právny akt reguloval, okrem iného, prispôsobenie mladistvej osoby pre jej dobro, alimentáčnú povinnosť, princípy zavádzania a vykonávania starostlivosti o maloletých a kuratelu.

V 70. a 80. rokoch okrem iného Rada pre veci rodiny a Komitét problémov práce a spoločenskej politiky Poľskej akadémie vied niekoľkokrát podnikli iniciatívu vytvoriť projekt nového zákona, avšak navrhované riešenia nenašli uskutočnenie vo forme snemového zákona.

Spoločenské zmeny, ktoré sa začali v 90. rokoch v Poľsku (4. júna 1989) priniesli nové sociálne ohrozenia, ktoré sa pričínili o prehĺbenie už existujúcich sociálnych problémov. Marginalizácia veľkých spoločenských skupín, spoločenské vylúčenie sa stalo krikľavým príkladom nutnosti odborných aktivít. Pätnásť mesiacov po spoločenskej zmene v Poľsku dňa 29. novembra 1990 bol Snemom prijatý zákon o sociálnej pomoci (Dz. U. z 1990 r. č. 87, poz. 506)¹², predchádzajúci platil 67 rokov. Nový zákon sa zapisoval do začatej základnej reformy systému sociálnej starostlivosti, jej umiestnenia a úloh v meniacom sa spoločensko-politickom a ekonomickom zriadení štátu. V zákone bolo určené, že „sociálna pomoc je inštitúcia spoločenskej politiky štátu, ktorej cieľom je umožniť osobám a rodinám prekonať ťažkých životných situácií, ktoré ony nie sú schopné prekonať pri využití svojich prostriedkov, možností a oprávnení“¹³ a s ich spoluúčasťou. Organizáciou pomoci boli poverené orgány vládnej a samosprávnej administratívy (hlavné ťažisko pomoci spočívalo na obci), ktoré mali v tejto oblasti spolupracovať so spoločenskými organizáciami, náboženskými a charitatívnymi spoločnosťami, nadáciami a fyzickými osobami. Zákon určil rozsah pomoci voči jedincom obmedzeným existenčne, ktoré vyplývali zo straty zamestnania, nízkych príjmov alebo zo zmenšenia sa sociálnej infraštruktúry. V zákone bola po prvý raz v poľskom zákonodarstve o úlohách sociálnej pomoci definovaná sociálna práca, chápaná „ako odborná činnosť, nasmerovaná na pomoc osobám a rodinám v posilňovaní alebo znovuzískavaní schopnosti fungovať v spoločnosti a vytvárať podmienky na dosiahnutie tohto cieľa“¹⁴. Zákon predpokladal tri kategórie dávok: finančnú pomoc, služobnú a sociálnu prácu, ktorá mala byť vedená podľa klasických metód sociálnej práce: 1. s osobou (prípacom), 2. so skupinou a rodinou a 3. práce v prostredí (s lokálnou spoločnosťou). Podľa tohto zákona medzi úlohy sociálneho zamestnanca patrilo čo najprecíznejšie spoznanie situácie rodiny alebo osoby uchádzajúcej sa o sociálnu pomoc s cieľom poskytnúť adekvátnu dávku patrične rozloženú v čase, ktorá by mala pomôcť nielen dočasne, no vyňala by jedinca alebo rodinu z ťažkej situácie a z kruhu opateru a sociálnej pomoci¹⁵.

Zmeny, ktoré nastali po roku 1989, priniesli so sebou veľa chaosu. Okrem viacerých nejasností a zmätkov v ľudskej mentalite v oblasti citov a emócií, vnímateľnými javmi sa stali: rastúca nezamestnanosť, ochudobnenie a pauperizácia spoločnosti vrátane poklesu životného štandardu ľudí a rozširovania sa škály masovej chudoby. Narástla tiež škála takých javov, ako je alkoholizmus,

¹² Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy Społecznej, Dz. U. nr 87, poz. 506, z dnia 17 grudnia 1990r.

¹³ Tamże, art.1 ust.1 2, 3.

¹⁴ Tamże, art. 8 ust.5.

¹⁵ Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy Społecznej. Dz. U. nr 87, poz. 506, z dnia 17 grudnia 1990r.

narkománia a kriminalita. Toto všetko ovplyvnilo nutnosť rozšíriť systém verejnej sociálnej pomoci v zmysle vytvárania a rozširovania sociálnej infraštruktúry: domovov sociálnej pomoci, opatrovateľských stredísk, útulkov pre bezdomovcov a iných stredísk, ktorých potrebu nadiktovali sociálne potreby spoločnosti. Rozšírené boli aj oprávnenia na finančnú pomoc a peňažná pomoc bola definovaná v zákone v niekoľkých formálnych peňažných podporách¹⁶. K absolútnym finančným podporám patrili napríklad (po splnení určitých podmienok): stála podpora, sociálna пенzia. Dávkou, ktorej udelenie záviselo od postoja a otvorenia na zmeny celej rodiny, bola podpora na isté obdobie. Novozavedenou dávkou sociálnej pomoci bola sociálna пенzia určená osobám, ktoré neboli schopné pracovať pre trvalú invaliditu, pričom „nevypracovali“ si právo na podporu zo sociálneho poistenia. Namiesto ubytovania toho, kto preberal dávku, sa dala získať vecná pomoc vo forme stravovania, nevyhnutného oblečenia alebo útulku. Poskytovali sa tam aj opatrovateľské služby osobám osamelým, osobám v pokročilom veku a chorým, ktorí sa nemohli o seba postarať sami a tiež osobám, ktoré si z iných dôvodov vyžadovali pomoc druhých osôb, a rodina nebola schopná im to zabezpečiť¹⁷. Novým smerom myslenia o modernej sociálnej pomoci, smerujúcej k „subjektivizácii“ toho, kto preberá dávku, cez spolurozhodovanie o druhu najviac efektívnej pomoci, sa stali dávky nemateriálnej pomoci. Úroveň a rozsah nemateriálnych dávok boli tak značne rozšírené, najmä o nový druh pomoci, ktorým je sociálna práca¹⁸.

Začiatok 90. rokov priniesol redukcii zamestnania a deficit nových miest práce, rast výdavkov na exploatáciu nákladov a liečenie a tiež radikálne obmedzenie sociálnej činnosti podnikov, čo bolo príčinou rastúceho počtu osôb v produktívnom veku. Následne sa chudoba stala osudom rodín s priemernými príjmami, ktoré v predchádzajúcom zriadení dosiahli strednú úroveň života, a aktuálna situácia od nich vyžadovala nutnosť využívať podporu inštitúcií sociálnej pomoci¹⁹. Súčasnú tendenciu v oblasti problematiky sociálnej pomoci sú spojené „s postupným prehadzovaním zodpovednosti za sociálnu bezpečnosť a riešenie individuálnych problémov alebo životných ťažkostí ľudí na nich samotných“²⁰. Vznikli tak mimovládne organizácie a skupiny (tretí sektor), ktorých hlavným cieľom sa stalo poskytovanie priamej starostlivosti a pomoci.

Aktuálne platným zákonom v oblasti sociálnej pomoci v Poľsku je zákon zo dňa 12. marca 2004²¹ o sociálnej pomoci. Cieľom zmien zákona bolo zároveň urobiť ucelenými a precizovať predpisy zákona, čo vyplýva z praxe jej použitia, ako aj zaviesť systémové riešenia v oblasti existencie opatrovateľsko-vychovateľských stredísk (napr. potreba scelenia názvoslovia, ktoré sa vzťahuje na opatrovateľsko-vychovateľské pôsobiská – urobil sa rozdiel medzi celodňovými opatrovateľsko-vychovateľskými pôsobiskami a pôsobiskami opatrovateľsko-vychovateľskej dennej podpory fungujúcimi v rámci opatrovateľsko-vychovateľských stredísk, rozšírenie skupiny odberateľov dávok sociálnej pomoci o cudzincov). Uregulovali sa princípy organizácie jednotiek sociálnej pomoci a ich činnosť (napr. boli určené a vypočítané enumeratívne „doklady potvrdzujúce splnenie

¹⁶ Pozri napr.: KULESZYŃSKA- DOBREK, J.: *Objaśnienia do ustawy o pomocy społecznej*, „Praca Socjalna” nr 6/1998; Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy społecznej Dz. U. nr 87, poz. 506, z dnia 17 grudnia 1990 r.

¹⁷ Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy społecznej. Dz. U. nr 87, poz. 506, z dnia 17 grudnia 1990 r., art. 13, 14 ust.1 i 2, art. 15. art. 16 ust 1 i 2, art. 17 ust. 1 i 2.

¹⁸ Pozri napr.: BŁĘDOWSKI, P.: *Pomoc społeczna w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, „Polityka Społeczna” nr 7/1998, s. 15; RADZIEWICZ-WINNICKI, A.: *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2008, s. 106-107.

¹⁹ PISZ, Z.: *Institucja pomocy społecznej w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych*, [w:] PISZ, Z., (red.): *Zadania społeczne*, AB, Wrocław, 1999, s. 252.

²⁰ WYSOCKA, E.: *Wybrane problemy opieki i pomocy*, [w:] MARYNOWICZ- HETKA, E., PIEKARSKI, J., CYRAŃSKA, E., (red.): *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy*, UŁ, WSP ZNP, Łódź-Warszawa, 1998, s. 47; zob. też: BAKOŠOVÁ, Z.: *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*, FF UK, Bratislava, 2005, BANACH M., J. MATEJEK J., *Z teorii i praktyki pracy socjalnej* (red.), MTM Levoča 2012.

WINNICKI-RADZIEWICZ, A.: *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2008, s. 108-109.

²¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. nr 64, poz. 593, z dnia 15 kwietnia 2004r.

podmienok určených odlišnými predpismi,“ obligatórne vyžadované pri uchádzaní sa o povolenie viesť stredisko určitého druhu. Pozornosť sa obrátila najmä na činnosť: domovov sociálnej pomoci a opatrovateľsko- výchovateľských stredísk. Dôkladne sa precizovali dozorné kompetencie príslušných orgánov a dozorného konania vo vzťahu k osobám, ktoré sa zaoberajú riadením stredísk tohto druhu.

Jedným z najviac viditeľných javov súčasného sveta je rast významu mimovládnych organizácií (tretí sektor, organizácie verejne užitočné, mimovládny sektor, non profitový sektor a iné názvy), ako subjektov spoločenskej politiky. Medzi ľuďmi sa stále viac rozširuje presvedčenie, že zlepšenie existujúcej situácie, v ktorej sa na margo spoločenského života vystrkujú najslabší, vo veľkej miere závisí od postoja človeka voči druhému človekovi, od jeho empatie, ochoty pomôcť, od širšieho angažovania sa vo veci druhých ľudí, vo veci spoločnosti a predovšetkým od pochopenia svojho človečenstva a úlohy, akú naňho človečenstvo nakladá²². Dôvodom na prebiehajúce zmeny vo vedomí a správaní sa ľudí, v chápaní zmyslu pomoci je, okrem iného, pružnosť a vývoj sektora mimovládnych organizácií. Štatistické údaje týkajúce sa počtu činných mimovládnych organizácií v Poľsku sú odlišné. Jedny uvádzajú, že registrovaných je vyše 36 500 spoločností a okolo 5 tisíc nadácií²³, podľa dát uvedených v báze Spoločnosti Klon / Jawor hovoria o 58 147 mimovládnych organizáciách, v „Bielej knihe zákona mimovládnych organizácií“ je uvedené číslo 45 tisíc nadácií a spoločností²⁴. Avšak, ktoréhoľvek údaje akceptujeme, dá sa konštatovať dynamický vývoj nezištných činností, ktoré prinášajú pomoc tým, ktorí ju potrebujú tými, ktorí môžu, a predovšetkým ju chcú poskytnúť.

LITERATÚRA

Bakošová, Z. (2005). *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FF UK.

Banach, M. & Matejek, J. (2012). *Z teorii i praktyki pracy socjalnej (red.)*. MTM Levoča.

Błądowski, P. (1998). *Pomoc społeczna w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*. „Polityka Społeczna” nr 7/1998.

Dekret Naczelnika Państwa z dnia 30 grudnia 1918 roku o powołaniu Państwowego Urząd ds. powrotu Jeńców, uchodźców i robotników Dz. Pr.P.P. 1919 nr 3 poz. 84. z dnia 8 stycznia 1919r.

Dekret z dnia 22 października 1947 r. w sprawie mocy obowiązującej niektórych przepisów ustawodawstwa z zakresu opieki społecznej, Dz. 065 poz.389 z dnia 28.10 1947 r.

Kodeks rodzinny i Opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 roku Dz. U nr 9. poz. 59, z dnia 25 lutego 1964 r.

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 roku , DZ nr 7 poz. 36, z dnia 21 lutego 1976 r.

Kuleszyńska-Dobrek, J. (1998). *Objaśnienia do ustawy o pomocy społecznej, „Praca Socjalna” nr 6/1998; Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy społecznej Dz. U. nr 87, poz. 506, z dnia 17 grudnia 1990 r.*

Maciaszkowa, J. (1991). *Z Teorii i praktyki Pedagogiki opiekuńczej*, Wydawnictwa szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

²² KROMOLICKA, B.: *Wprowadzenie*, [w:] KROMOLICKA, B., (red.): *Praca socjalna w organizacjach pozarządowych. Z problemów działania i kształcenia*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń, 2005, s. 9.

²³ RYMSZA, M., HRYNIEWIECKA, A., DERWICH, P.: *Jak wprowadzić w życie zasadę pomocniczości państwa: doświadczenia lat dziewięćdziesiątych*, [w:] RYMSZA, M., (red.): *współpraca sektora publicznego z administracją publiczną*, Warszawa, 2004, s. 169.

²⁴ KROMOLICKA, B.: *Wstęp*, [w:] KROMOLICKA, B., (red.): *Praca socjalna w organizacjach pozarządowych. Z problemów działania i kształcenia*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń, 2005, s. 9.

- Pisz, Z. (1999) Instytucja pomocy społecznej w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych, [w:] PISZ, Z., (red.): Zadania społeczne, AB, Wrocław.
- Radziewicz-Winnicki, A. (2008). *Pedagogika społeczna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Steiner, J. F. (1930). *Community Organization. A Study of Its Theory and Current Practice*, London: D. Appleton-Century Company, 9–10.
- Uchwała nr 92 Rady Ministrów z dnia 5 marca 1959 roku powołania opiekunów społecznych, Monitor Polski Nr 32, poz. 145.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. nr 64, poz. 593.
- Ustawa o Opiece Społecznej z 16 sierpnia 1923 roku, Dz. U. z 1923 r., nr 92, poz. 725.
- Ustawa z dnia 29 XI 1990 r. o Pomocy Społecznej, Dz. U. nr 87, poz. 506.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. nr 64, poz. 593.
- Wysocka, E. (2005). Wybrane problemy opieki i pomocy, [w:] Marynowicz-Hetka, E., Zalewski, D.: Opieka i pomoc społeczna. Dynamika instytucji, Wyd. UW, Warszawa.
- Zarządzenie Ministra Pracy i opieki Społecznej z dnia 27 X 1959 r. o zakresie i trybie działania opiekunów społecznych, Monitor Polski Nr 93, poz. 496.

Autor

Mgr Karolina Walancik-Ryba, Katolicki Uniwersytet Lubelski w Lublinie, I Katedra Prawa Cywilnego, Collegium Joannis Pauli II, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: kwalancik@gmail.com